

В. В. Куриляк, канд. техн. наук
 Національний університет "Острожська академія", Острог, Україна

НАПРАВЛЕННЯ БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕРКВИ АДВЕНТИСТІВ СЕДЬМОГО ДНЯ

Представлен аналіз благодійної діяльності церкви адвентистів сьомого дня (АСД) як однієї з представниць протестантського союзу. Визначено, що одним з пріоритетних напрямків соціального служіння обществу адвентисти вважають благодійність, через яку всіляко намагаються допомогти людям, що страждають від голоду, воєнних дій, конфліктів тощо. В частині, зосереджено увагу на домінуючих благодійних програмах адвентистів, таких як "Всхідний ангел" і "Руки надії", через які адвентисти сьомого дня надають матеріальну і іншу допомогу населенню в різних районах України. Встановлено, що адвентисти з моменту свого виникнення і до сьогодення виконують важливі соціальні програми, спрямовані на покращення фізичного і матеріального стану соціально незахищених верств населення. Акцентовано увагу на тому, що внесок адвентистів в соціально-економічне розв'язання України, з однієї сторони, є порівняно незначительним, а з іншої сторони, за рахунок добросовісного виконання своїх громадянських обов'язків віруючі цієї деномінації систематично служать потребам суспільства в міру своїх можливостей. Своєю обов'язковою перед державою і суспільством адвентисти визначають наступними положеннями: добросовісна оплата податків, розвиток бізнесу і створення нових робочих місць, встановлення належних людських відносин і активна благодійність. Встановлено, що життєдіяльність адвентистів підпорядковується християнській етиці: право власності, усердний труд, свобода підприємництва, благодійність. В результаті всі дії представників цієї релігії спрямовані на людину і його потреби. Умовним керівництвом в соціальному служінні адвентистів є "Соціальне вчення Церкви християн адвентистів сьомого дня", в якій викладені принципи соціальної відповідальності адвентистів перед суспільством, частину якого становлять вони самі. Потужною благодійною організацією церкви АСД є "Адвентистське агентство допомоги і розвитку", через яке церква намагається допомогти людям, що опинилися в кризових ситуаціях. Встановлено, що з 2014 р. АДРА активно допомагає жителям на території Донецької і Луганської областей. Проаналізовані звіти АДРА, в яких зазначено, що благодійне агентство адвентистів реалізує продовольствені, непродовольствені і інші програми по всій території України.

Ключові слова: благодійна діяльність, церква адвентистів сьомого дня, протестантизм, Україна.

Valentyna Vasylyvna Kuryliak, PhD
 National University of Ostroh Academy, Ostroh, Ukraine

DIRECTIONS OF CHARITY ACTIVITIES OF THE SEVENTH-DAY ADVENTIST CHURCH

The article presents an analysis of the charitable activities of the Seventh-day Adventist Church as one of the representatives of the Protestant community. It was determined that one of the priority areas of social service to the community, Adventists consider charity, through which they try in every possible way to help people suffering from hunger, hostilities, conflicts and the like. In particular, attention is focused on the dominant Adventist charitable programs, such as: "The Eastern Angel" and "Hands of Hope", through which Seventh-day Adventists provide material and other assistance to the population in different parts of Ukraine. It has been established that from the moment of their inception to the present day Adventists have been carrying out important social programs aimed at improving the physical and material situation of socially unprotected segments of the population. Attention is focused on the fact that the contribution of Adventists to the socio-economic development of Ukraine, on the one hand, is relatively insignificant, but on the other hand, due to the conscientious fulfillment of their civic duties, believers of this denomination systematically serve the needs of society to the best of their ability. Adventists define their duty to the state and society as follows: paying taxes in good faith, developing business and creating new jobs, establishing real human relations, and active charity. It has been established that the life of Adventists is subject to Christian ethics: property rights, hard work, freedom of entrepreneurship, charity. As a result, all actions of the representatives of this religion are aimed at a person and his needs. A conditional guide in the social ministry of Adventists is the "Social Teachings of the Church of Seventh-day Adventists", which sets out the principles of social responsibility of Adventists to the society of which they themselves are a part. A powerful charitable organization of the Seventh-day Adventist Church is the Adventist Relief and Development Agency, through which the Church is trying to help people in crisis situations. It has been established that since 2014, ADRA has been actively helping residents in the Donetsk and Luhansk regions. The reports of ADRA were analyzed, according to which it was established that the Adventist charitable agency implements food, non-food and other programs throughout Ukraine.

Keywords: charitable activities, Seventh-day Adventist Church, Protestantism, Ukraine.

УДК 27-5:82'06.09
 DOI: 10.17721/sophia.2020.16.6

I. Р. Лазоревич, асп.
 Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, Україна
 ORCID: 0000-0002-0445-1728
 e-mail: i.lazorevych@chnu.edu.ua

САКРАЛЬНІСТЬ У ПАЛІТРИ СУЧАСНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ГУМАНІЗМ ЧИ ЦІННІСНА ДЕСТРУКТИВНІСТЬ?

У секуляризованому суспільстві на тлі стрімкого розвитку технологізації та глобалізації спостерігаємо водночас інтенсивне "повернення" сакрального. Воно "повертається" разом зі зростанням ностальгії за персоналістичністю соціальних взаємин. І це повернення відображається, зокрема, через феномени сучасного мистецтва – деякі з них наснажені відповідним символізмом та емоційною атмосферністю. Нині сакральне – це не тільки релігійне явище. Це й одна з основних категорій ціннісної свідомості, що стосується антропологічної реальності в усьому її розмаїтті. Проаналізовано вияви християнського світобачення та сакральних смислів у сучасній літературній творчості, засоби їхнього вираження та символізм. Здійснено розгляд низки особливо популярних фантастичних романів початку третього тисячоліття, а також культові літературні твори, де сакральність прихована під іншими смисловими пластами. Осмислено і зворотний бік християнської сакральності – на матеріалі художніх творів про демонів та сатану, й основні ідеї та художні призначення цих творів. Усе це підпорядковано меті досягнути вплив уявлень про сакральне (і взагалі – трансцендентне) в його сучасному культурному вираженні на трансформації естетичної аксіосфери.

Ключові слова: сакральність, мистецтво, література, релігія, віра, Бог, людина, культура, профанність, символізм.

"Усе нове – давно забуте старе" – мудрість, що стає дійсністю, коли йдеться про художні інтерпретації релігійних уявлень як минулого, так і сьогодення. І навіть тоді, як зазначає В. Глаголев, коли "священні книги прямо вказують на певну ключову подію, – скажімо,

сходження Ісуса Христа в пекло, – обставини цієї релігійної події відтворюються митцями в міру тих фантазійних можливостей, які зумовлюють їхній історичний час і здатність висловити їхні особливості в неповторній художній манері" [6, с. 1].

Проблематика сакрального нині актуальна й затребувана із двох причин. По-перше, соціум швидко та нестримно змінюється, тож зазнають змін й інтерпретації суті, що вбачається в сакральному. Сучасні митці, хоч і вкотре повертаються до вічних істин і тем, намагаються зобразити нове сприйняття світу через художні практики. По-друге, значення терміна "сакральне", якщо вийти за межі інституційованої релігії, поширюється й на об'єктивну потребу культури давати суспільству об'єкти благоговіння та схилення, орієнтаційні взірці, і зміст та форма шедеврів світової культури часто стає прихистком взірців такого змісту.

Мета статті: на ґрунті аналізу естетичних засад функціонування феномена сакрального в сучасній популярній літературі розкрити особливості його вираження та оцінити "плюси" й "мінуси" адаптації відповідного досвіду до потреб сучасного реципієнта ("споживача" культурного продукту) та його ціннісних запитів. Дослідження спирається на аналіз літературно-художніх першоджерел, зокрема творів К. Воннелгута [5], Е. Гарта [7], К. Кізі [9], Дж. Ролінг [21], К. Люїса [18], Дж. Толкієна [23], Д. Корній [11, 12, 13, 14, 15], А. Левін [17], В. Блетті [2], Е. Нейдермана [20]. Також здійснено ідейну та методологічну опору на наукові праці щодо взаємодії мистецької і релігійної смислотворчості, зокрема, дослідження М. Бахтіна [1], Л. Воеводіної [4], В. Ільченко, В. Шелюто [8], Н. Мельникова [19] та ін.

У пропонованій статті осмислено різні форми вираження християнської сакральності в сучасній літературній творчості: світоглядно-ціннісний "посил" та конкретні вияви у різних літературних жанрах, визначено їхню специфіку як соціокультурного феномена. Проаналізовано деякі вектори християнських ідей, що втілені через художній образ сучасного літературного героя. Новизна змісту статті, крім того, полягає у введенні в релігієзнавчий дискурс низки творів, що досі фахівці розглядали лише в літературній критиці і літературознавстві.

Безперечно, динамічний розвиток технологій і науки змінює навколишній світ, життєвий ритм людини, а, отже, позначається на мистецтві та його формах. Дається взнаки те, що і нормативізм естетичної теорії, й апеляція до "канонічності" як неминучого художнього атрибуту вираження сакрального і святості майже не фігурують у процесах творення сучасного мистецтва (а якщо фігурують, то неявно, без домінуючої акцентуації на цьому). В. Вілісов зазначає, що "в секуляризованій свідомості сучасних людей не існує різкого протиставлення сакрального і профанного. Ця свідомість порівняно однорідна за своїм характером. Сакральне, у цьому випадку, можна образно порівняти з окремими острівцями, що плавають у безмежному морі профанного" [3, с. 108]. Протягом століть література була способом зафіксувати неймовірні почуття, музика – способом викликати емоції без слів, а театральне видовище можна зобразити так майстерно, що глядачі "забувають" про сцену. Проте, як влучно зазначає Б. Ткач, у випадку з релігійною лірикою слід "враховувати власне синкретичну форму первісно-генетичного зв'язку релігії з мистецтвом слова. І сьогодні питання про те, що було першим – релігія чи поезія, втрачає будь-який сенс, оскільки поетичність в умовах синкретизму є не засобом, яким послугується релігія для своїх потреб, а поряд з ритуалом єдиним можливим способом оприявлення релігійного почуття... Коли говорять про те, що релігія користується послугами поезії для своїх цілей, то треба розуміти, що іншого оприявлення свого шляху власного здійснення, існування на синкретичній стадії, та й на стадії несформованості окремої естетичної сфери свідомості (наприклад, ранне Середньовіччя) релігія не мала" [22, с. 96].

Зважаючи на вагу, якої християни надають Біблії, не дивно, що християнство було вплетене у смисли багатьох літературних творів. Від богословсько-апологетичних творів до "Божественної комедії" Данте Аліґ'єрі, а також великого корпусу літератури різних епох від раннього Середньовіччя до нашого часу християнство стало головною темою багатьох книг. Поезія також часто відверто орієнтована на християнські ідеї, наприклад, у відомому епосі Дж. Мілтона "Утрачений рай". Християнські мотиви лунають у "Хроніках Нарнії" К. С. Люїса, у "Гаррі Поттері" Джоан Роулінг, у "Гобіті" та "Володарі перснів" Дж. Р. Р. Толкієна та в інших всесвітньовідомих творах. І йдеться не тільки про морально-етичні імпульси, а й про релігійні алюзії.

У "Хроніках Нарнії", наприклад, король-лев Аслан, прийнявши кару за чужі гріхи, наприкінці книги воскресає:

– Неймовірно! Ти живий, любий Аслане? – спитала Люсі.

– Тепер так, – відповів він [18, с. 129].

А біблійне вчення тісно вплетене у саму структуру оповіді. Адже герої цієї оповіді добре обізнані із християнським віровченням, зокрема зі Старим Завітом.

Варто також детальніше зосередитися на книзі "Володар перснів" Дж. Р. Р. Толкієна, де основним предметом, довкола якого збудована вся історія, є перстень всевладдя, який волею випадку потрапляє до звичайного маленького хобіта, що, у свою чергу, ставить зовсім посередню істоту у центр боротьби добра і зла.

Тричі маленький хобіт жертвував собою на користь інших: уперше, коли покинув свій дім і поринув у світ пригод:

– Але я мушу йти, – сказав Фродо. – Цьому не завадиш, любі друзяки. Ми всі через те нещасні, та вам й годі намагатися мене затримати [23, с. 183].

Удруге – коли погодився віднести перстень всевладдя:

– Я віднесу перстень – мовив він, – хоч і не знаю шляху [23, с. 461].

Втретє – коли зрозумів, що має продовжити свій шлях один (узавши тільки вірного служку Сема):

Фродо вагався.

– Що я можу зробити? – прошепотів хобіт. – мушу йти зараз, бо інакше не піду ніколи" [23, с. 679].

І маленька, добра, але пересічна істота зуміла вистояти перед спокусою сили зла і знищити перстень. А вирішило хід усієї битви милосердя Фродо. Він знайшов у собі сили пожаліти Горлума, істоту, яка його зрадила і підвела, і не вбивати його, коли мав таку можливість. І зрада Горлума його знищила, разом із перснем.

Романи-фентезі часто зачіпають традиційні, сакральні теми: боротьба добра і зла, перемога любові і віри, моралі та моральності.

Цікавим для вивчення буде і творчий доробок Дари Корній, яка позиціонує себе православною християнкою. Однак усі її книги базуються на осмисленні саме язичницької культури та релігії, хоча християнська мудрість виявляє себе й поміж рядків.

У циклі "Зворотний бік", що є прикладом якраз використання язичницьких символів, наприклад, знаходимо чимало відсилань до християнської культури. Авторка вдало поєднала два світи: світ Бога-Перуна й інших богів, світ безсмертних білих і безсмертних темних, та світ Єдиного Бога – світ людей. І кожного персонажа вона описувала відповідно до світу, у якому він живе.

У першій частині циклу, що має назву "Зворотний бік світла", описано історію дівчинки Мальви та її знайомство зі світом Світлих Безсмертних, яких смертні зі світу єдиного Бога (нашого світу, християнського) називали "Янголами". Є у книзі і християнські священники, які,

однак, не дали головній героїні відповіді на питання, які та шукала, і які знайшла, зрештою, у світі Бога-Перуна, будучи сама представницею роду безсмертних, донькою Стрибога, онукою Мари і Морока:

"... А одного разу, коли терпіти стало несила, вона пішла сповідатися. Вибрала найстарішого і найдосвідченішого священника-монаха, як їй здавалося, стовідсоткового, для кого віра – то покликання, а не засіб заробляння грошей. Тут навіть увімкнула своє бачення – повна, світла душа, правда, бліді вицвілі кольори над головою – це свідчення поважної віку старшої людини. Спочатку все йшло як годиться. Вона зачала з того, що сповідалася дуже давно, що має багато питань до Бога, тобто до нього, священника, як до представника Бога. Він натомість вислухав усі її сумніви, поставив кілька запитань – чи спала вона з хлопцем, чи є у неї місячні і чи вдома до неї не чіпляється (з недобрими намірами) її батько... Відтоді заходила до церкви тільки тоді, коли та була порожня. Стояла і молилася як уміла, без посередників" [11, с. 213].

Друга частина оповіді – "Зворотний бік темряви" – описує пригоди Мальви у світі свого батька і діда – у світі темних, при храмі Чорнобога. А вже після знайомства з обома світами дівчині потрібно зробити непростий вибір: обрати, якій стороні служити. І хай темрява цього світу непроглядна, Мальві вдається знайти у ньому промінчик світла, а саме – зелену стрічку на одному із "проклятих" – прислужників темних богів [12, с. 67]. Саме проклятий і Мальвине ставлення до нього робить із дівчиною диво – їй вдається втекти, а пропащі душі – звільнитися.

У третій частині саги – "Зворотний бік сутіні" – з'являються ще деякі персонажі. Гірші і небезпечніші ніж зло, непередбачуваніші і сильніші, аніж добро – сірі. Сірі, що не відчувають нічого, бо є ніким – сірістю, балансом між світом білих і світом чорних із відсутністю будь-яких моральних ідеалів. Однак навіть у цій частині ниткою прошита сакральна мудрість християнського Бога. Авторка не ховає її, а випикує, вплітає у язичницьку розповідь. Ось тут і Майя, дружина Оракула, розповідає перед смертю мудру християнську приказку [див. 13, с. 183], і радить своєму ще тоді не зовсім пропащому обранцю: "Сутність творця схожа на нічне зоряне небо. Якщо навчися дивитися на світ тисячами зірок-очей, то станеш ним" [13, с. 139].

Завершальна ж частина "Зворотний бік світів" закінчується початком історії у світі Єдиного Бога, у світі, який іще має шанс на зцілення.

Не тільки у згаданій вище сазі письменниця використовує сакральні символи. Ними просякнута вся творчість. У романі "Тому, що ти є", наприклад, ігри Числобога призводять до смерті головної героїні саме на Різдво, коли:

"...Час від часу до вуха долітали слова колядок: "Вселенная, веселися".

Різдво – світ, святочно вбраний, святкує нову радість, нову звістку:

Небо і земля
Нині торжествують,
Ангели, люди,
Ангели, люди
Весело празнують:
Христос родився,
Бог воплотився,
Ангели співають...

Летить аж до хмар. Різдво.. А що з ним? Пустка у душі" [14, с. 218].

А історія про відьом і потерчат "Зозулята зими" рясніє згадками і відсиланнями до ангелів:

– "Мамо, а янголів-охоронців хто охороняє?"

– "Господи! Які дурниці тобі лізуть у голову?! Ти б краще дитячу кімнату прибрала!..." [15, с. 44].

В епоху технологізації та інформатизації дедалі популярнішими стають книги про екзорцизм, сатану, одержимість і демонів. Ці книги, зазвичай, стають бестселерами, фільми здобувають найвищі нагороди. Варто проаналізувати найактуальніші книги, що висвітлюють зовсім інші елементи біблійної сакральності.

"Адвокат Диявола" книга, опублікована 1990 р. Ендрю Нейдерманом, розповідає про молодого, амбіційного адвоката, який прагне кращого життя й отримує його. Однак він швидко переконається, що "краще" в уяві, не завжди "краще" в житті, адже отримує посаду в адвокатській конторі самого Диявола. Автор дуже легко презентує діалоги, і змальовує Диявола в позитивному світлі, майже героєм, який виправдовує людей, робить подарунки і дбає про свою "сім'ю". Щоправда, так триває доти, доки ти не починаєш ставити зайвих питань. І навіть позитивні з першого погляду персонажі, насправді виявляються справжнім уособленням зла. Наприклад, дуже бентежний діалог між священником, який радить головному герою вбити Диявола, і, власне, героєм, закінчується на ноті:

"Отець Вінсент кивнув.

– Добре. Іди, сину мій, і хай буде з тобою Господь" [20, с. 260].

Хоч насправді священник вів головного героя у пастку тривалістю в життя. Ця книга показує, що немає нічого даремного, все має свою ціну і свої причини.

До цього ж жанру можна віднести і серію романів про Антихриста "Омен", що вже встигла стати класикою ("Знамення" Девіда Зельцера, 1976 р., "Демієн" Жозефа Ховарда, 1978 р., "Остання битва", 1980 р., "Армагедон 2000", 1983 р., "Кінець Чорної зірки", 1985 р., Гордона Макгіла).

Такою ж класикою вважають роман 1973 р., автора Уільяма Блетлі, "Екзорцист". У книзі детально описана одержимість демоном 11-річної дівчинки Меган та історія двох священників, які намагаються її врятувати. Книга наповнена релевантними богословським проблемам питаннями до Бога, які залишаються без відповіді, наприклад питання, чому Бог дозволяє нам втолюватися? Рефлексує головна героїня і на теми справедливості християнського віровчення та його актуальності в сучасному світі. Однак у кінці сюжету головна героїня, крізь розчарування, випробування та повну зневіру приходять до Бога, бо "якщо існує у світі зло, яке заставляє вас повірити в диявола, то чим же, Кріс, ви поясните все добро, що існує у світі?" [2, с. 486].

"Дитина Розмарі", авторки Айри Левін, розповідає історію жінки, яка, мріявши про дитину, була готовою на все. Такої ж думки були її сусіди – сатаністи, які вирішили, що вона – прекрасна мати для Антихриста.

– Ти ж не релігійна, люба моя? – чомо запитав містер Кастівет.

– Мене так виховували, – сказала Розмарі. – Але тепер я чистий агностик. Так що Ви мене нітрохи не образили.

– А ви? – поцікавився містер Кастівет у Гі. – Ви теж агностик?

– Напевно, так. Не знаю, як можна думати інакше. Тобто я хочу сказати, що переконливих доказів немає ні в одній із сторін, вірно?

– Справді немає, – погодився містер Кастівет" [17, с. 44].

Однак коли стало справді страшно – героїня почала шукати порятунку у вірі. Та, на жаль, дива не сталося – і для неї, і для її дитини було надто пізно. Можливо, авторка ненав'язливо намагалася провести дидактичну лінію між знайомим для нас змалку законом: не варто звертатися до Бога тільки тоді, коли тобі погано. Варто про нього згадувати ще й тоді, коли тобі добре.

Також демони, містика, некромантія та інші темні сакральні матерії стають елементами масової культури. Наприклад, у серії книг Ліліт Сейнткроу, що складається із п'яти частин, "Повернення мерця" (2010) з демонами бореться школярка – некромант, разом зі своїм колишнім хлопцем, а всі основні події відбуваються у школі. Також в авторки є серія романів "Дивні ангели", що складається із чотирьох частин, й описує пригоди 16-річної дівчинки Дрю, яка товаришує з вампірами та первертнями, а сама є ангелом.

Нині існує неймовірно різноманіття книг, що десакралізують як Бога, так і диявола. "30 днів на подолання страху" Дебори Сміт Пегай, наприклад, розповідає про людські страхи які, на думку автора, нам дає Диявол. Є навіть "коучингові" книги, що радять, як боротися з бісами і демонами самостійно, на рівні "тренуємо пам'ять" або "готуємо без проблем". Це, наприклад, книги "Біси, і як з ними боротися" Дага Хьюарда-Мілса, "Біси. Розмова начистоту" Лестера Самралла, "Битва. Як отримати перемогу над ворогами вашої душі" Томаसा Траска і Уайда Гуделла, "Благословення чи прокляття: обирати тобі" Дерекка Принса, "В кайданах спокуси" Йоханесса Раймера, "Влада над демонами, хворобами і смертю" Джона Лейка, "Внутрішнє зцілення і звільнення" Гільєрмо Мальдонадо, "Повстання проти сил тьми" Пітера Вагнера, "Ворогу доступ закритий" Джона Бевіра, "Двері диявола" Джона Бівера, "Молитви, що примушують демонів втікати" Джона Екхардта та ін.

Також можна знайти сакральність (хоч і зовсім деструктивну) у тих світових шедеврах, де її бути не мало б. Роман Кена Кессі "Пролітаючи над зозулиним гніздом", наприклад, розповідає історію про Патріка Мак-Мерві, пацієнта психіатричної клініки, якого у книзі зображено Хриstopодібним (незважаючи на його любов до жінок та азартних ігор). Патрік своїми бурхливими вчинками рятує інших пацієнтів від жорстокого ставлення до них медсестри Ратчер, яка зображена уособленням зла у білій формі: "Розумієте, яка історія: вийшло у мене, по правді сказати, на виправній фермі кілька теплих розмов, і суд ухвалив, що я психопат. Що ж я – із судом буду сперечатися? Так, боже збав. Хоч психопатом назви, хоч скаженим собакою, хоч вурдалаком, тільки прибери мене з горохових полів, тому що я згоден не обійматися з їх мотикою до самої смерті. Ось кажуть мені: психопат – це той, хто занадто багато б'ється і занадто багато ... Кхе ... Тут вони помиляються, як вважаєте?" – говорить головний персонаж сам про себе [9].

Наприкінці книги Мак Мерфі приносить себе у жертву, щоб урятувати інших пацієнтів, де і простежується алегорія зі смертю Христа.

"Бійня номер 5", Курта Воненгута, описує історію Біллі Пілігрима, чоловіка, якого призвали на службу під час Другої світової війни. Пілігрим – це відсилання до паломницької поїздки, здійсненої в релігійних цілях, що уособлює подорож, яку Біллі описує в романі. Повернувшись з війни, Біллі переживає посттравматичний стресовий розлад, що змушує його згадувати різні періоди свого життя і "подорожувати" ними. Це дозволяє Біллі

пропрокувати власну смерть і подальше життя, асоціюючи його із пророцтвом Христа про його смерть: "На стіні у приймальні у Біллі висіла в рамочці молитва, яка була йому підтримкою, хоча він і ставився до життя досить байдуже. Багато пацієнтів, які бачили молитву на стіні у Біллі, потім говорили йому, що вона і їх дуже підтримала. Звучала молитва так:

Господи, дай мені
душевний спокій,
щоб приймати
те, чого я не можу
змінити,
мужність –
змінювати те, що можу,
і мудрість –
завжди відрізняти
одне від іншого [5, с. 22].

Епіграфом до книжки, до речі, було обрано чотири рядки відомого різдвяного гімну. Та й взагалі, цей автобіографічний роман автора про бомбардування Дрездена часів Другої світової війни – наскрізь просякнутий болем, що пережив автор, і християнською сакральністю, яка його супроводжувала.

Комікс "Проповідник" Гарта Енніса та Стіва Лілллона, що починається зі слів "Священик, злочинець із рушницею та ірландський вампір виходять у бар...", розповідає про Джессі Кастера, проповідника з маленького містечка, що живе з потойбічними силами, які дозволяють йому керувати ким-небудь чи чим-небудь простими словами. У цьому коміксі релігію показано в невідгідному світлі – тут панує хаос, Бога ніде не знайти, і Джессі Кастер полює на нього, щоб змусити його платити за свої недоліки. Енніс використовує таких персонажів, як Кастер, щоб звернути увагу на недоліки в релігії:

– "Наскільки я знаю, Бога можна шукати у двох місцях: в церкві і на дні пляшки.

– Тоді я, мабуть, піду у винний магазин. Тому що, клянусь всіма чортами, – у церкві його немає" [7, с. 2].

Згаданий вище "Гаррі Поттер і Дари смерті" Джоан Роулінг – теж вдалий приклад. Незважаючи на те, що християни надавали їй негативну характеристику за пропаганду чаклунства й окультизму, книжка є частково нахненна християнством. Роман починається із двох епіграфів, один із яких бере початок від квакерської християнської традиції. Біблійні цитати також з'являються на надгробках батьків Гаррі та професора Дамблдора:

"Останній ворог, якого буде знищено – це смерть".

Гаррі читав помалу, ніби хотів повніше збагнути зміст цих слів, а останнє речення промовив уголос:

– "Останній ворог, якого буде знищено – це смерть"... – Страшна, ба, навіть жахлива думка стукнула йому в голову. – Хіба це не ідея смертежерів? Чому тут цей напис?

– Гаррі, це не означає перемоги над смертю в тому сенсі, як це розуміють смертежери, – лагідно пояснила Герміона. – Це означає... розумієш... життя по той бік смерті. Життя після смерті [21, с. 179].

Крім цих відвертих релігійних послань, в останню главу історії Гаррі влітаються християнські теми смерті та воскресіння. Як і Христос, Гаррі жертвує собою, а потім воскресає з мертвих, щоб урятувати людство від зла.

Отже, у висновку слід зазначити, що протягом історії в літературі постійно з'являлися нові жанри, проте зацікавлення сакральним не втрачалося. У сучасну ж епоху, у контексті модернізації, переосмислюються цінності, а разом із ними цінність сакрального. Так, сакральні смисли дещо профануються у своєму ціннісному потенціалі. Однак сучасне мистецтво не має чітких меж, тому й естетична цінність різних ідей – сприймається та

оцінюється кожною людиною по-різному. А сакральність присутня у багатьох літературних шедеврах, хай і між рядків профанного, проте в ній кожен знаходить свої відповіді чи, принаймні, свої резонанси.

У несакаральній літературі Біблія, як така, трансформується. Використовуються ідеї або сюжети, описані в ній, однак сама розповідь – не обов'язково про Бога, Ісуса чи святих. Іноді це про використання релігійних символів, релігійний фанатизм, чи навіть ритуальні вбивства. Це про особисті переживання, страждання або жертвність.

Безперечно, сучасні митці дуже гостро реагують на ситуації, що виникають у соціумі. І проблема сакрального, а також його інтерпретація в сучасній культурі, є одним з важливих викликів для її аналізу, адже нині сакральне потрапило у вир пошуку презентації сучасних естетичних цінностей та їх формування.

Список використаної літератури

1. Бахтин М. Эстетика словесного творчества / М. Бахтин. – М.: Искусство, 1986. – 445 с.
2. Блетти В. Изгоняющий дьявола / В. Блетти. – М.: Изд-во "Э", 2017. – 512 с.
3. Вилисов В. Нас всех тошнит: как театр стал современным, а мы этого не заметили / В. Вилисов. – М.: Изд-во АСТ, 2019. – 336 с.
4. Воеводина Л. Культурологический анализ взаимодействия музыки и религии // В. Воеводина // Вісник Маріупольського держ. ун-ту. Сер.: Філософія, культурологія, соціологія. – Маріуполь, 2011. – № 2. – С. 49–56.
5. Воннелгут К. Бойня номер пять, или Крестовый поход детей. AST Publishers [Электронный ресурс] / К. Воннелгут. – 2017. – Режим доступа : https://librebook.me/slaughterhouse_five_or_the_children_s_crusade/vol1/1.
6. Глаголев В.С. Религиозное искусство в контексте современного эстетического смыслополагания. Синхрония и модели смыслополагания в современной эстетике [Электронный ресурс]. М.: Изд. МГУ им. Ломоносова, 2012. – Режим доступа : <https://studylib.ru/doc/2107346/religioznoe-iskusstvo-v-kontekste-sovremennogo-e-steticheskogo>.
7. Еннис Г. Проповедник [Электронный ресурс] / Г. Еннис. – Vertigo, 1995. – Режим доступа : <https://com-x.life/2380-propovednik-1995.html>.
8. Ильченко В.И. Духовная культура в пространстве сакрального : монограф. / В.И. Ильченко, В.М. Шелюто. – Луганск : "Пресс-экспресс", 2016. – 676 с.
9. Кизи К. Пролетая над гнездом кукушки / К. Кизи. – М.: "Амфора", 2004. – 273 с.
10. Коренева Н. Тезис о "конце искусства" в эстетике Гегеля и его трактовка в современной философии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://iphras.ru/uplfile/aspir/autoreferat/Koreneva_diss.pdf.
11. Корній Д. Зворотний бік світла: роман / Д. Корній. – Х.: Книжковий клуб "Клуб сімейного дозвілля", 2012. – 320 с.
12. Корній Д. Зворотний бік темряви: роман / Д. Корній. – Х.: Книжковий клуб "Клуб сімейного дозвілля", 2013. – 320 с.
13. Корній Д. Зворотний бік сутіні: роман / Д. Корній. – Х.: Книжковий клуб "Клуб сімейного дозвілля", 2016. – 288 с.
14. Корній Д. Зозулята зими: роман / Д. Корній. – Х.: Книжковий клуб "Клуб сімейного дозвілля", 2014. – 368 с.
15. Дара Корній. Тому, що ти є / Корній Дара. – Х.: Книжковий клуб "Клуб сімейного дозвілля", 2012. – 240 с.
16. Кузуб Т.И. Процессы глобализации в современной музыкальной культуре / Т.И. Кузуб // Известия Уральского государственного университета. Сер. 2: Гуманитарные науки. – 2006. – № 47, вып. 12. – С. 77–84.
17. Левин А. Ребенок Розмари / А. Левин. – М.: "Эскмо", 2011. – 320 с.

И. Р. Лазоревич, асп.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича, Черновцы, Украина

САКРАЛЬНОСТЬ В ПАЛИТРЕ СОВРЕМЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ: ГУМАНИЗМ ИЛИ ЦЕННОСТНАЯ ДЕСТРУКТИВНОСТЬ?

В секуляризованном обществе на фоне стремительного развития технологизации и глобализации одновременно наблюдаем и интенсивное "возвращение" сакрального. Оно "возвращается" вместе с ростом ностальгии по персоналистичности социальных взаимоотношений. И это возвращение отображается, в частности, через феномены современного искусства – некоторые из них насыщены соответствующим символизмом и эмоциональной атмосферностью. Сегодня сакральное – это не только религиозное явление. Это и одна из основных категорий ценностного сознания, ведь оно касается антропологической реальности во всем ее разнообразии. Проанализировано проявления христианского мировоззрения и сакральных смыслов в современном литературном творчестве, средства их выражения и символизм. Осуществлено рассмотрение ряда особо популярных фэнтези-романов начала третьего тысячелетия, а также культовые литературные произведения, где сакральность сокрыта под другими смысловыми пластами. Осмыслена и обратная сторона христианской сакральности – на материале художественных произведений о демонах и сатане, а также основные идеи и художественное назначение этих произведений. Все это подчинено цели понять влияние представлений о сакральном (и вообще – трансцендентном) в его современном культурном выражении на трансформации эстетической аксиосферы.

Ключевые слова: сакральность, искусство, литература, религия, вера, Бог, человек, культура, профанность, символизм.

18. Люис К.С. Хроники Нарнии. – Кн. 2: Лев, Чаклунка і стара шафа / К.С. Люис. – Л.: Свічачо, 2002. – 152 с.

19. Мельников Н. Массовая литература [Электронный ресурс] / Н. Мельников. – Режим доступа : <https://istina.msu.ru/publications/article/4428192>.

20. Нейдерман Е. Адвокат Дьявола / Е. Нейдерман. – Х.: Книжковий клуб "Клуб сімейного дозвілля", 2019. – 286 с.

21. Ролінг Дж. Гаррі Поттер і смертельні реліквії / Дж. Ролінг. – Л.: "А-ба-ба-га-ла-ма-га", 2007. – 640 с.

22. Ткач Б. Релігійна лірика: питання термінологічної ідентифікації / Б. Ткач // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2013. – Вип. 678: Романо-слов'янський дискурс. – С. 94–97.

23. Толкін Дж.Р.Р. Володар Перснів. – Частина перша: Браство Персня / Дж.Р.Р. Толкін. – Л.: Вид-во "Астролябія", 2013. – 704 с.

References

1. Bahtin M. (1986). Estetika slovesnogo tvorcestva. Moskva: Iskusstvo.
2. Bletti V. (2017) Izgonyayuschiy dyavola. Moskva: Izdatelstvo "E".
3. Vilisov V. (2019) Nas vseh toshnit: kak teatr stal sovremennym, a my etogo ne zametil. Izdatelstvo AST.
4. Voevodina L. (2011) Kulturologicheskij analiz vzaimodeystviya muzyki i religii. Visnik Marlupolskogo derzhavnogo univrsitetu. Seriya: Filosofiya, kulturologiya, sotsiologiya (2), 49-56.
5. Vonnengut K. Boynya nomer pyat, ili Krestoviy pohod detey. Retrieved from https://librebook.me/slaughterhouse_five_or_the_children_s_crusade/vol1/1.
6. Glagolev V. Religioznoe iskusstvo v kontekste sovremennogo esteticheskogo smyslpolaganiya. Sinhroniya i modeli smyslpolaganiya v sovremennoy estetike. Retrieved from <https://studylib.ru/doc/2107346/religioznoe-iskusstvo-v-kontekste-sovremennogo-e-steticheskogo>
7. Ennis H. Propovednyk. Retrieved from <https://com-x.life/2380-propovednik-1995.html>.
8. Ilchenko V.I., Shelyuto V. M. (2016) Duhovnaya kultura v prostranstve sakralnogo: Monografiya. "Press-ekspres".
9. Kizi K. (2004) Proletaya nad gnezdom kukushki". "Amfora".
10. Koreneva N. Tezis o "kontse iskusstva" v estetike Gegelya i ego traktovka v sovremennoy filosofii. Retrieved from https://iphras.ru/uplfile/aspir/autoreferat/Koreneva_diss.pdf
11. Kornii D. (2012) Zvortnyi bik svitla. Knyzhkoviy Klub "Klub Simeinoho Dozvillia".
12. Kornii D. (2013) Zvortnyi bik temriavy. Knyzhkoviy Klub "Klub simeinoho dozvillia".
13. Kornii D. (2016) Zvortnii bik sutini. Knyzhkoviy Klub "Klub simeinoho dozvillia".
14. Kornii D. (2014) Zozuliata zmy. Knyzhkoviy Klub "Klub simeinoho dozvillia".
15. Kornii Dara (2012) Tomu, shcho ty ye. Knyzhkoviy Klub "Klub simeinoho dozvillia".
16. Kuzub T. I. (2006) Protsessyi globalizatsii v sovremennoy muzykalnoy kulture. Izvestiya Uralskogo gosudarstvennogo universiteta. Ser. 2, Gumanitarnye nauki. № 12 (47). 77-84.
17. Levin A. (2011) Rebenok Rozmari. "Eskmo".
18. Liuis K.S. (2002) Khroniky Narnii: Knyha 2: Lev, Chaklunka i stara shafa. Svichado.
19. Melnikov N. Massovaya litetarura. Retrieved from <https://istina.msu.ru/publications/article/4428192>
20. Neiderman E. (2019) Advokat Dyavola. Knyzhkoviy klub "Klub simeinoho dozvillia".
21. Rolinh Dzh. (2007) Harri Potter i smertelni relikvii. "A-ba-ba-ha-lama-ha".
22. Tkach B. (2013) Relihiina liryka: pytannia terminolohichnoi identyfikatsii. Naukoviy visnyk Chernivetskoho universytetu. Vypusk 678: Romano-slovianskyi dyskurs. 94-97
23. Tolkin Dzh. R. R. (2013) Volodar Persniv. Chastyna persha: Brastvo Persnia. "Astrolabiia".

Надійшла до редколегії 17.10. 20

Irina Ruslanovna Lazorevich, PhD Student
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine

SACRALITY IN THE DIVERSITY OF MODERN LITERATURE: HUMANISM OR VALUE DESTRUCTIVENESS?

In a secularized society, on the base of the rapid development of technologization and globalization, we also observe an intensive "return" of the sacred. It "returns" with the growth of nostalgia for the personalism of social relationships. And this return is reflected, in particular, through the phenomena of contemporary art – some of them are filled with appropriate symbolism and emotional atmosphere.

Undoubtedly, there is no historical period, which would be characterized by complete secularization and the absence of any sacredness. However, in the modern era, the uniqueness of the sacred is that it is not just a religious phenomenon. Because today's semantic space of the sacred is not only the idea of God, it is also about justice, identity, self-sacrifice and the search for answers. This is one of the main categories of value orientations, which relates to anthropological reality in all its diversity.

In this article, the author analyzes the manifestations of the Christian worldview and sacred meanings in modern literature work: the means of their expression and symbolism. After all, the Bible in modern literature is used in a unique way. Definitely, there are still a number of important Christian literature works, but more and more often artists use biblical symbolism to embody their creative ideas without mentioning Christian saints or biblical quotations.

The researcher examines a number of particularly popular fantasy novels of the early third millennium, in which the plotline is interwoven with elements of Christian sacredness and value categories, the meanings of their ideological guidelines. Cult literature works are also analyzed, where sacredness is hidden under other layers of meaning. In these works, the sacred is not immediately demonstrated, it may be seen in the value potential of the profane.

The reverse side of Christian sacredness is also comprehended – on the basis of works of art about demons and Satan, the artistic and ideological purpose of these works is considered. All this is subordinated to the goal of understanding the influence of ideas about the sacred (and in general – the transcendent) in its modern cultural expression on the transformation of the aesthetic axiosphere. The research is at the interdisciplinary intersection of religious studies, philosophy of religion, culturology and aesthetics.

Keywords: sacredness, art, literature, religion, faith, God, human, culture, profanity, symbolism.

УДК 32.001 (075.8)
DOI: 10.17721/sophia.2020.16.7

О. І. Ткач, д-р політ. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-3131-1533
e-mail: tio19@ukr.net

ЗАГРОЗИ РЕЛІГІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ ЯК ВИКЛИК ПОЛІТИЧНІЙ СТАБІЛЬНОСТІ У КРАЇНАХ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Розглянуто складові концепту загрози релігійній безпеці, наприклад те, як трансформуються поняття. Поняття "справедливість" трансформується через крайню поляризацію латиноамериканського суспільства й еліт. Обґрунтовано необхідність забезпечення безпеки для традиційних релігій, визначено єдність, взаємозалежність духовної, релігійної, національної безпеки, охарактеризовано завдання, виконання яких необхідне для досягнення рівня безпеки. Визначено, що, оскільки релігія впливає на політику і право, то рівень актуальності релігійної безпеки зростає. За сучасних умов перехідних режимів релігійна система стає важливим фактором політичної стабільності. Особливо це стосується традиційної релігійної системи, що має свою історію розвитку, глибоку систему в народній культурі. У геополітичному протистоянні також важливу роль відіграє релігійний фактор. Ситуація вимагає мобілізації ресурсів релігійної безпеки суспільства. Серед завдань – проблема підготовки ідеологічних кадрів, наприклад політологів, філософів, які протистоять ідеологічному впливу. Важливою є проблема формування ефективної релігійної ідеології, що враховує геополітичне суперництво держав, посилення динаміки духовної конкуренції, духовної експансії. Актуальними є захист сфери свідомості віруючого від негативного впливу з боку деструктивних структур, психологічна безпека віруючих, дослідження комплексу ідей, сукупності вчень, настанов, об'єднання представників традиційних релігій для протистояння екстремістським, радикалістським релігійним загрозам, можливість пропагувати власні регіональні ідеї. Оскільки в регіоні зростає рівень взаємозв'язку держави та суспільства, то існує необхідність у комплексі заходів з метою забезпечення релігійної безпеки. Розкрито особливості шляхів і засобів протидії релігійній небезпеці. Подано пропозиції з реалізації реформ, що стануть гарантією стабільного політичного режиму.

Ключові слова: політичний процес, релігійна безпека, релігійна криза, південноамериканські стратегії та шляхи подолання загроз релігійній безпеці, стабільний політичний режим, традиційна релігія, концепція релігійної безпеки.

Постановка проблеми. Релігія як відносно самостійна соціокультурна реальність має потребу у захисті від внутрішніх, зовнішніх загроз. Релігійна безпека – це система умов, яка забезпечує збереження традиційної релігійної системи в межах сталої норми, що історично склалася.

Проблема релігійної безпеки визначилася тоді, коли почастішали випадки антидержавної, антигромадської діяльності релігійних об'єднань. Зважаючи на це, вважаємо, що релігійна безпека разом з політичною, економічною, воєнною, соціальною є пріоритетом національної безпеки. Загрозою релігійній безпеці є те, що проблема цінностей виникає в епоху переосмислення і можливої втрати культурних традицій і нестабільності ідеологічних основ суспільства. Фундаментальні зміни в епоху постмодерну, наприклад, втрата людиною контролю за масштабними соціальними процесами, втрата зв'язку з минулим, нездатність до довгострокового планування і досягнення довгострокових цілей у світі, що

змінюється, вимагають більшого спектру прав і свобод, які в минулому розглядали як досягнення Царства Божого, а не Царства Земного.

Загрозою релігійній безпеці є те, що значна частина латиноамериканського суспільства розглядає католицизм як авторитарну ціннісну систему, навіть незважаючи на те, що соціальне служіння інституту римо-католицької церкви (РКЦ) у регіоні має тривалу й успішну історію.

Дослідники визначають причини цього явища. По-перше, РКЦ – джерело католицької віри, пов'язують з періодом колоніального минулого, згадуючи насильницьку християнізацію континенту, підтримку влади метрополії на території Латинської Америки.

По-друге, відбувається абсолютизація поняття "свобода", що з відмовою від християнських основ трактування цього поняття призводить до трансформації "свободи" у "вседозволеність", обмежену лише формальними заборонами права і внутрішніх наста-